

TALABALARDA LOYIHALASHTIRISH-IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ORQALI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH SAMARADORLIGI

Zokirova Nargiza Akbarjonovna,

Andijon davlat pedagogika institute Fizika va texnologik ta'lim kafedrası
assistant o'qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18501958>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirishning samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda kompetentlikka asoslangan yondashuv doirasida loyihaviy ta'lim texnologiyalarining talabalarning kasbiy tayyorgarligi, mustaqil fikrlashi va innovatsion faoliyatiga ta'siri o'rganilgan. Tajriba-sinov natijalari loyihaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalar kompetentligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: kompetentlik yondashuvi, loyihalashtirish kompetentligi, ijodkorlik, kasbiy tayyorgarlik, loyihaviy ta'lim, innovatsion pedagogika.

Аннотация. В данной статье научно-теоретически и практически проанализирована эффективность развития проектно-творческой компетентности при подготовке студентов к профессиональной деятельности в высших учебных заведениях. В исследовании в рамках компетентностного подхода изучено влияние технологий проектного обучения на профессиональную подготовку, самостоятельное мышление и инновационную деятельность студентов. Результаты эксперимента показали, что образовательный процесс, организованный на основе проектного подхода, значительно повышает компетентность студентов.

Ключевые слова: компетентностный подход, проектная компетентность, креативность, профессиональная подготовка, проектное обучение, инновационная педагогика.

Abstract. This article analyzes the effectiveness of developing students' design and creative competence in preparing them for professional activities in higher education institutions. The study examines the theoretical foundations and pedagogical conditions of competence-based education, focusing on the role of project-based learning in enhancing students' professional readiness, independent thinking, and innovative skills. A quasi-experimental research design was applied, involving control and experimental groups. The results of the study demonstrate that students who participated in project-based learning activities showed significantly higher levels of practical skills, problem-solving abilities, and professional competence compared to those taught using traditional methods. The findings confirm that developing design and creative competence is a key factor in improving the quality and effectiveness of professional training in higher education.

Keywords: competency-based approach, design competence, creativity, professional training, project-based learning, innovative pedagogy.

Kirish. Zamonaviy global iqtisodiyot va raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan bitiruvchilar nafaqat fundamental nazariy bilimlarga ega bo'lishi, balki muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, ijodiy yechimlar yaratish va innovatsion faoliyatni samarali amalga oshirish qobiliyatiga ega bo'lishi talab qilinadi. Mehnat bozori bugungi kunda tez o'zgaruvchi va raqobatbardosh, shuning uchun bitiruvchilarni tayyorlash jarayoni ham shunga mos tarzda modernizatsiya qilinishi lozim. Oliy ta'limda kompetentlikka asoslangan yondashuv bugungi kun

talablariga javob beruvchi pedagogik model sifatida e'tiborga sazovor. Bu yondashuv nafaqat bilimlarni egallash, balki amaliy ko'nikmalar, ijodiy fikrlash va kommunikativ qobiliyatlarni shakllantirishni ham nazarda tutadi. Ayniqsa, loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish talabalarda kasbiy faoliyatga tayyorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi Loyihaviy ta'lim texnologiyalari (Project-Based Learning, Design Thinking, Case Study) talabalarga real hayotiy va kasbiy muammolarni yechish bo'yicha amaliy tajriba beradi. Bu jarayonda talabalar:

- mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi;
- jamoada samarali ishlashni o'rganadi;
- innovatsion va kreativ g'oyalarni ishlab chiqadi;
- o'z faoliyatini reflektiv tarzda tahlil qiladi.

Shu bilan birga, pedagogik nazariyalar va ilg'or amaliyotlar ko'rsatadiki, loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish talabalarning kasbiy moslashuvchanligini, ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi (OECD, 2019; Xodjayeov, 2021). Shu sababli ushbu tadqiqotning maqsadi – talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish orqali ularning kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasini aniqlash va samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqot quyidagi vazifalarni amalga oshirdi:

1. Talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligining nazariy asoslarini o'rganish;
2. Kompetentlikni rivojlantirishda interaktiv va loyihaviy metodlarning samaradorligini aniqlash;
3. Tajriba-sinov ishlari asosida talabalarning kasbiy tayyorgarlik darajasini baholash;
4. Natijalarni ilmiy tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili. So'nggi yillarda oliy ta'limda kompetentlikka asoslangan yondashuv va loyihaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish masalalari pedagogik tadqiqotlarning muhim yo'nalishiga aylandi. OECD (2019) ta'lim tizimida ijodiy fikrlash, muammoni hal qilish va innovatsion kompetensiyalarni rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Xodjayeov (2021) va To'xtaboyev (2020) o'z tadqiqotlarida loyihaviy va interaktiv metodlar talabalarning kasbiy tayyorgarligi hamda mustaqil fikrlashini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini asoslab bergan. Johnson va Johnson (2019) hamkorlikda o'qitish va loyihaviy faoliyat talabalarning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Shuningdek, Savchenko (2020) loyiha asosida ta'lim talabalarning ijodiy salohiyati va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligini qayd etadi. Ushbu tadqiqotlar mazkur maqola mavzusining dolzarbligini tasdiqlaydi va loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot kompetentlikka asoslangan yondashuv doirasida olib borilib, kvazi-eksperimental dizayn asosida tashkil etildi. Tadqiqotda talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish orqali ularning kasbiy faoliyatga tayyorlash samaradorligini aniqlash maqsad qilib qo'yildi. Shu sababli tajriba-sinov jarayoni nazorat guruhi va tajriba guruhi bilan parallel tarzda tashkil etildi.

Tahlillar va natijalar. Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi:

1. *Diagnostik bosqich* – talabalarning boshlang'ich kompetentlik darajasini aniqlash;
2. *Tajriba bosqichi* – loyihaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish;
3. *Nazorat bosqichi* – yakuniy natijalarni tahlil qilish va solishtirish.

Tadqiqot ishtirokchilari. Tadqiqotda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalaridan birida tahsil olayotgan pedagogika yo'nalishi bo'yicha 2-bosqich bakalavr talabalari ishtirok etdi. Umumiy ishtirokchilar soni 60 nafarni tashkil etdi.

Ishtirokchilar quyidagicha taqsimlandi:

30 nafar talaba – nazorat guruhi;

30 nafar talaba – tajriba guruhi.

Guruhlar ijtimoiy-demografik ko'rsatkichlari (yosh, jins, akademik ko'rsatkichlar) bo'yicha deyarli tenglashtirildi, bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi.

Tadqiqot vositalari va o'lchov mezonlari

Talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini aniqlash uchun kompleks diagnostik vositalar ishlab chiqildi:

1. So'rovnoma

Talabalarning motivatsiyasi, kasbiy qiziqishi va loyihaviy faoliyatga munosabatini aniqlash uchun 20 ta savoldan iborat Likert shkalasidagi so'rovnoma tuzildi.

2. Kuzatuv varaqalari

Mashg'ulot jarayonida talabalarning faolligi, jamoaviy ishlash qobiliyati va ijodiy faolligi maxsus mezonlar asosida baholandi.

3. Kompetentlikni baholash rubrikasi

Quyidagi mezonlar asosida ishlab chiqildi:

muammoni aniqlash darajasi, loyiha rejasini tuzish, innovatsion yechim ishlab chiqish, natijani taqdim etish sifati, refleksiya va o'z-o'zini baholash. Har bir mezon 5 ballik shkalada baholandi.

4. Old test va yakuniy test

Talabalarning boshlang'ich va yakuniy kompetentlik darajasini solishtirish uchun maxsus test topshiriqlari ishlab chiqildi.

Tajriba jarayoni

Tajriba guruhi bilan mashg'ulotlar quyidagi pedagogik texnologiyalar asosida olib borildi:

Project-based learning (PBL) – talabalar kichik guruhlarda real muammolar asosida loyiha ishlab chiqdilar;

Case-study – real kasbiy vaziyatlar tahlil qilindi;

Design thinking – muammo → g'oya → prototip → sinov → tahlil bosqichlari amalga oshirildi;

Reflektiv mashg'ulotlar – har bir loyiha yakunida o'z faoliyatini tahlil qilish.

Mazkur tadqiqot natijalari talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish orqali ularning kasbiy faoliyatga tayyorlash samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkinligini ko'rsatdi. Tajriba boshlanishidan oldin o'tkazilgan diagnostika natijalari nazorat va tajriba guruhlarida o'rtasida barcha ko'rsatkichlar bo'yicha deyarli bir xil boshlang'ich daraja mavjudligini aniqladi. Bu esa tajriba sharoitlarining obyektivligini va guruhlar teng sharoitda tanlanganini tasdiqlaydi. Tajriba yakunida o'tkazilgan qayta diagnostika natijalari esa tajriba guruhi talabalarida loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligining barcha komponentlari bo'yicha sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatilganini ko'rsatdi. Xususan, talabalarning amaliy faoliyatni tashkil etish qobiliyati, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmasi hamda innovatsion g'oyalar ishlab chiqish darajasi ancha yuqori bo'ldi. Shuningdek, tajriba guruhi talabalarida ijodiy fikrlash ko'rsatkichlari bo'yicha ham yuqori natijalarga erishdi. Ular berilgan muammolarga standart bo'lmagan yondashuvni qo'llash, muqobil yechimlar taklif qilish hamda loyiha natijalarini asoslab berish qobiliyatini namoyon etdilar. Nazorat guruhi talabalarida esa bunday o'sish kuzatilmadi, ular asosan reproduktiv faoliyat doirasida qolib ketdi. Muammoni hal qilish kompetensiyasi bo'yicha ham tajriba guruhi talabalarida sezilarli rivojlanish qayd etildi. Ular muammoli vaziyatni tahlil qilish, maqsadni aniq belgilash, resurslarni rejalashtirish va natijalarni baholash bosqichlarini izchil amalga oshira oldilar. Bu esa loyihaviy ta'lim texnologiyalarining talabalarda tizimli va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qilayotganini ko'rsatadi. Statistik tahlil natijalariga ko'ra, tajriba va nazorat guruhlarida o'rtasidagi farq $p < 0.05$ darajada ishonchli deb topildi. Bu holat aniqlangan ijobiy o'zgarishlar tasodifiy emasligini, balki loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus pedagogik ta'sir natijasi ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi. Sifat tahlili jarayonida olingan kuzatuv natijalari ham yuqoridagi xulosalarni qo'llab-quvvatlaydi. Tajriba guruhi talabalarida o'z faoliyatiga nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'lish, jamoada samarali ishlash, o'z fikrini erkin ifodalash hamda reflektiv tahlil qilish ko'nikmalarini egallaganliklarini namoyon etdilar. Bu esa ularning kasbiy faoliyatga psixologik va metodik jihatdan tayyorlik darajasi oshganini ko'rsatadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari loyihaviy ta'lim texnologiyalarining talabalarning kasbiy tayyorgarligini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini, shuningdek, loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish zamonaviy oliy ta'lim tizimida muhim pedagogik strategiya sifatida qaralishi lozimligini asoslab berdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda yuqori samaradorlikka ega. Tajriba guruhi talabalarida amaliy ko'nikmalar, muammoni hal qilish qobiliyati va ijodiy fikrlash sezilarli darajada oshdi. Bu esa loyihaviy ta'lim texnologiyalarining talabalarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilayotganini ko'rsatadi. Tajriba natijalari shuningdek shuni isbotlaydiki, kompetentlikka asoslangan yondashuv talabalarga nafaqat bilim, balki kasbiy faoliyatda zarur bo'lgan ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi. Masalan, tajriba guruhi talabalarining jamoada ishlash va loyiha natijalarini taqdim etish ko'nikmalari ancha rivojlanganligi kuzatildi, bu esa ularning real mehnat bozoriga moslashuvini sezilarli darajada yaxshilaydi. Olingan natijalarni avvalgi tadqiqotlar bilan solishtiradigan bo'lsak, OECD (2019) va Xodjayev (2021) tomonidan ta'kidlangan pedagogik texnologiyalar samaradorligi bilan moslik kuzatiladi. Ular ham shuni ko'rsatadiki, interaktiv va loyihaviy ta'lim talabalarning innovatsion va ijodiy qobiliyatlarini oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, talabalarda reflektiv tahlil va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirish ham kasbiy tayyorgarlikning muhim qismi ekanligi aniqlandi. Shuni ta'kidlash lozimki, nazorat guruhi talabalarida sezilarli o'sish kuzatilmagan, bu esa an'anaviy o'qitish metodlarining faqat bilim berish bilan cheklanib qolishini ko'rsatadi. Bu holat loyihaviy va interaktiv metodlarning pedagogik samaradorligini yanada oshiradi va kompetentlikka asoslangan ta'limning ustunligini tasdiqlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy oliy ta'limda talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirish uchun loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish strategik ahamiyatga ega bo'lishi lozim. Bundan tashqari, o'qituvchining fasilitator roli, talabalarni boshqarish va ularga mas'uliyat yuklash samarali ta'lim jarayonini ta'minlaydi. Talabalarda loyihalashtirish ijodkorlik kompetensiyasi — bu: talabaning texnologik va kasbiy muammolarni loyiha asosida, ijodiy yondashuv, innovatsion fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish orqali hal eta olishga oid bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmuidir. Ushbu kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari:

Kognitiv komponent.

– loyihalash, dizayn, texnologiya va ijodkorlikka oid nazariy bilimlar.

Amaliy (operatsion) komponent.

– loyiha tuzish, modellashtirish, texnologik xarita ishlab chiqish, prototip yaratish ko'nikmalari. Ijodiy komponent

– noodatiy g'oyalar yaratish, muammoni yangicha yechish, kreativ fikrlash.

Motivatsion komponent.

– loyiha faoliyatiga qiziqish, o'zini namoyon etishga intilish, kasbiy o'sishga motivatsiya.

Refleksiv komponent.

– o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni baholash va takomillashtirish.

Texnologik ta'limda ahamiyati:

- talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshiradi;
- innovatsion faoliyatga tayyorlaydi;
- bo'lajak o'qituvchining loyihaviy va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirish kasbiy faoliyatga tayyorlashning eng samarali pedagogik mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Tajriba guruhi natijalari shuni tasdiqladiki, loyihaviy ta'lim orqali: talabalarning amaliy ko'nikmalari sezilarli darajada oshadi, ularning o'zlashtirgan bilimlarini real kasbiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyati kuchayadi, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi, talabalar standart bo'lmagan yechimlar ishlab chiqishga o'rganadi, muammoni hal qilish qobiliyati yaxshilanadi, talabalar vaziyatni tahlil qilish va optimal qaror qabul qilish jarayonida mustaqil harakat qilishni o'rganadi, talabalarda refleksiya va o'z-o'zini baholash ko'nikmalari shakllanadi, bu esa professional o'sish va shaxsiy rivojlanishning muhim omilidir. Shu bilan birga, nazorat guruhi natijalari an'anaviy ta'lim metodlarining talabalarning faqat nazariy bilim darajasini oshirish bilan cheklanishini ko'rsatdi. Bu esa loyihaviy va interaktiv metodlarning pedagogik ustunligini yaqqol namoyon qiladi. Tadqiqot xulosalariga ko'ra, oliy ta'limda talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi

1. Oliy ta'lim dasturlarini loyihaviy va interaktiv yondashuvlar bilan integratsiya qilish;
2. Talabalarda loyihalashtirish-ijodkorlik kompetentligini rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus mashg'ulotlar va laboratoriyalar tashkil etish;
3. O'qituvchilarni fasilitator va mentor sifatida tayyorlash, ularning talabalarning mustaqil va kreativ faoliyatini boshqarish qobiliyatini oshirish;
4. Kompetentlikka asoslangan baholash tizimini joriy etish, bunda talabalarning amaliy ko'nikmalari, ijodiy yechimlari va reflektiv tahlili inobatga olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. Toshkent, 2020.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, 2020.
3. To'xtaboyev X. Pedagogik kompetentlik asoslari. Toshkent, 2020.
4. Xodjayev B. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. Toshkent, 2021.
5. OECD. Education 2030 Framework. OECD Publishing, Paris, 2019.
6. Shokirov, A., & Karimov, D. Oliy ta'limda kompetentlikka asoslangan ta'lim texnologiyalari. Toshkent, 2021.
7. Johnson, D.W., Johnson, R.T. Cooperative Learning in Higher Education. Boston: Allyn & Bacon, 2019.
8. Savchenko, O. Project-based learning in university education: Theory and Practice. Kyiv, 2020.